

Miten muslimien kuuluu kohdella toisinuskovia?

Johtavan eurooppalaisen muslimin
käsitys uskonnonvapaudesta

Johdanto

Saksankielinen aikakauslehti *Al-Islam* on julkaissut johtavan saksalaisen muslimin, Ahmad von Denfferin merkittävän artikkelin, joka koskee uskonnon vapautta islamin ollessa vallassa. Artikkelin on ajankohtainen useastakin syystä. Ensiksikin kyseessä on alun perin esitelmä, jonka von Denffer piti Baijerin luterilaisen kirkon, München-Freisingin (katolisen) arkkihiippakunnan ja Münchenin islamilaisen keskuksen yhdessä järjestämällä päivillä.

Toiseksi, von Denffer pitäytyy klassiseen islamilaiseen tulkintaan, johon hän myös tunnustautuu. Meillä usein esitetään ajatus, että tämä käsitys uskonnonvapaudesta on vanhentunut muslimienkin parissa. Von Denffer on saksalainen käännyttäjä, entinen katolinen baijerilainen, joka eurooppalaisena tietenkin tuntee eurooppalaisen ajattelun. Hän edustaa muslimeja saksalaisessa mediassa ja nauttii suurta arvostusta Saksan islam-yhteisössä ja ulkomailakin. Voidaan siis katsoa, että hänen näkemyksensä on autenttinen ja hyvin relevantti, joskaan ei kaiketi ainoa islamilainen käsitys asiasta.

Kolmanneksi artikkelin tekee merkittäväksi se, että vaikka kahden suuren kirkon edustajat olivat esitelmän yleisönä, sen esiin tuomia suuria ongelmia ja suorastaan pöyristyttävää asennetta eurooppalaiseen uskonnonvapauskäsitukseen ei ole missään tuotu suuren yleisön tietoon. Artikkelin ei sovi siihen ongelmia vähättelevään ja ratkaisuja pelkäävään tyyliin, jonka kirkon edustajat ovat Euroopassa suurelta osaltaan valinneet. On mahdotonta kuvitella, että asiasta olisi vaiettu, jos kristilliseltä puolelta olisi esitetty jotain

vastaavaa. Neljänneksi: Ahmad von Denffer ansaitsee rehellisyydestään ja pelottomuudestaan ainakin minun kunnioitukseni.

Aluksi von Denffer pitää tarpeellisena esittää kaksi seikkaa, jotka vaikuttavat ehdottomasti muslimien käsitystä asiasta: Ensiksi, mitä islam on ja mitä merkitsee olla muslimi ja toiseksi, mistä lähteistä uskova muslimi hakee vastauksen kysymykseen: Miten muslimien tulee kohdella toisinuskovia.

Mitä islam on?

Von Denfferin mukaan islam merkitsee rauhan tekemistä:

”Islam sanana on sukua ”salam”-sanalle ja viittaa siis rauhaan. Se tarkoittaa oikeastaan rauhan tekemistä. Islam on rauhan tekemisen elämäntapa, ja muslimi on ihminen, joka pyrkii toteuttamaan rauhan tekemisen, islamin, omassa elämässään.”

”Islam merkitsee ennen kaikkea rauhan tekemistä Jumalan kanssa. Tästä johtuu yleisemmin tunnettu tulkinta antautuminen Jumalalle ja alistuminen Hänen tahtoonsa. Mutta islam rauhan tekemisenä tarkoittaa myös rauhan tekemistä oman itsensä kanssa ja sitten toisten ihmisten kanssa ja lopulta rauhan tekemistä Jumalan koko luomakunnan kanssa.”

Tämä kaikki on tarkoitettu eurooppalaisille korville ja se voitaisiin ymmärtää väärin jonkinlaisena humanistisena rauhanoppina. Mutta von Denffer ei suinkaan pelkää esittää vakaumustaan. Niinpä hän tarkentaa myöhemmin samassa artikkelissa:

”Muslimit eivät voi olla ystävällisissä suhteissa epäjumalanpalvelijoiden (mushrikun, RS: yksikkö mushrik) kanssa, niiden jotka syyllistyvät shirk-syntiin (RS: rinnalle asettamisen synty, jolla tarkoitetaan Jumalan vertaamista johonkin tai johonkukaan. Myös kristittyjen usko Jeesuksen on shirk). Palauttakaamme mieliin lyhyesti: islam tarkoittaa rauhan tekemistä Jumalan kanssa. Tämän kanssa on aivan ilmeisen ristiriitaista ystäväystyä niiden kanssa, jotka syyll-

listyvät pahimpaan syntiin, jota Jumalakaan ei tahdo antaa anteeksi.”

Islam tarkoittaa siis von Denfferin mukaan rauhaa, mutta ei toisinuskovien kanssa, sillä nämä ovat Jumalan vihollisia.

Mistä muslimit saavat pätevät ja sitovat opetukset käsityksilleen uskonnon vapaudesta?

Se, miten muslimien on suhtauduttava toisinuskoviin, ei ole ajanhenkeen tai muuhun muuttuvaan sidottu asia, vaan Jumalan määräyksiin ja ohjeisiin. Niinpä muslimin on ojentauduttava tässäkin kahden lähteen mukaan:

Jumalan sana, Koraani

”Me muslimit ymmärrämme Koraanin Jumalan sanana sen vanhassa arabialaisessa asussa, sellaisena, kuin se on tänäkin päivänä luettavissa. Se on viimeinen ja lopullinen ilmoitus, jota Koraani itse kutsuu ihmiskunnan johdatukseksi, hudan li-nas.”

”Meidän velvollisuutemme on toteuttaa ja välttää, mitä Koraani käskää ja kieltää. Siihen me rakkaudesta Jumalaan pyrimmekin. Pyrimme siihen, mitä Koraani suosittelee ja yritämme välttää sitä, mistä se varoittaa. Toisin sanoen: muslimille, joka tahtoo tehdä rauhan Jumalan kanssa, on juuri Koraani sekä opas että mittapuu, joka on annettu hänelle käyttöön tätä suunnatonta elämäntehtävää täytettäessään. Muslimi elää Koraanin mukaan, hän muovaa elämänsä Jumalan sanan mukaan eikä Jumalan sanaa elämänsä mukaan.”

Sunna, profeetan traditio

Koska Koraani ei kuitenkaan käsittele kaikkia elämänalueita, turvautuivat jo Muhammadin aikalaiset profeetan antamaan esimerkkiin tai sanallisiin neuvoihin. Tätä profeetan perintöä sanotaan *sunnaksi*. Von Denffer:

”Me teemme, mitä Koraani antaa tehtäväksemme, ja noudatamme tässä profeetan esimerkkiä: kuten hän toimi, toimimme mekin. Tästä on selvänä esimerkkinä viisi päivittäistä rukousaikaa. Koraani käskee suorittaa rukoukset, mutta ei anna tarkkoja ohjeita. Mutta profeetta sanoi muslimeille: ’Rukoilkaa niin kuin te näette minun rukoilevan’, niinpä kaikki muslimit rukoilevat tähän päivään asti ja vastedeskin profeetan esimerkin mukaisesti.”

Keitä ovat toisinuskovat?

Von Denffer korostaa, että kaikki kysymykset, siis myös kysymys toisinuskovien oikein kohtelusta, on ratkaistava Koraanin ja sunnan antamia määräyksiä, kehotuksia ja neuvoja noudattaen.

”Islamin kannalta ihmiskunta, an-nas, jaetaan uskon suhteen tietenkin ensin kahteen pääryhmään: niihin, jotka uskovat, al-muminun ja niihin, jotka eivät usko, al-kafirun.”

Mutta mitä tarkoittaa usko ja epäusko Koraanin ja sunnan mukaan? Von Denffer vastaa lainaamalla Koraania:

”Uskovaiset, uskokaa Allahiin (von Denffer käyttää saksalaisissakin teksteissä usein sanaa ’Allah’. Suomalainen käännös ’Jumala’), Hänen profeettaansa ja Kirjaan, jonka Hän on lähettänyt profeetalleen, ja Kirjaan, jonka Hän on lähettänyt aiemmin. Joka ei usko Allahiin, Hänen enkeleihinsä, Kirjoihinsa ja profeettoihinsa eikä viimeiseen päivään, on tosiaan eksynyt kauas.” (4:136)

Kun Saksan kirkollisissa piireissä puhutaan muslimeista, käytetään mielellään sanoja ”unsere muslimischen Brüder” (muslimiveljemme) tai pyritään muuten korostamaan yhteistä uskoa. Von Denffer kuitenkin:

”Tässä tulemme arkaluontoiselle alueelle keskustellessamme kristittyjen kanssa. Kristityhän pitävät itseään tietenkin uskovina eikä epäuskoisina. Mutta Koraanin mukaan on uskovaisuuden edellytyksenä uskoa kaikkiin (korostus v.D) profeettoihin, ei vain Vanhan testamentin, vaan ennen kaikkea profeetta Muhammadiin. Kristityt eivät usko Muham-

madiin profeettana, mutta heidän tulisi Koraanin mukaan uskoa häneen, kuuluakseen uskovaisiin. Tämä on ratkaiseva kohta, joka erottaa muslimit ja kristityt toisistaan. ... Toinen kohta on erilainen käsitys Jeesuksesta. Tässäkin Koraani puhuu yksiselitteisesti: 'Ne, jotka sanovat: 'Messias, Marian poika on Jumala', ovat luopuneet uskosta' (5:17).

Saksalaisissa kirkollisissa keskusteluissa ja islamia käsittelevillä teemapäivillä pidettäisiin suorastaan lankeemuksena väittää, etteivät muslimit ole uskovaisia samassa mielessä kuin kristityt. Von Denffer ei elätä illuusioita, vaan tahtoo olla uskollinen Koraanille, jota hän pitää Jumalan erehtymättömänä ilmoituksena:

"Vaikka on varmaan tuskallista kuulla, että Koraani sanoo yhtä kristinuskon tärkeimmistä dogmeista epäuskoksi, ja siksi muslimien on pidettävä sitä epäuskona, vaatii kuitenkin uskontojen välisen dialogin edellyttämä rehellisyys, että tunnustamme tämän tosiasian."

"Lyhyesti sanottuna: islamin kannalta on olemassa uskovaisia ja epäuskoisia. Uskovainen on sellainen, joka uskoo yllä mainitun Koraanin kohdan mukaiset totuudet. Epäuskoinen taas kieltää ne tai ei ota vastaan niitä."

Mushrikun – monijumalaiset

Ihmiskunta jaetaan siis uskoviin ja epäuskoisiin, mutta epäuskoisten kesken nähdään eroja, ja islam luokittelee heidät näiden erojen mukaan. Tällä on myös merkitystä sille, miten muslimien tulee kohdella heitä ja erityisesti sille, minkälainen paikka heille annetaan siellä, missä islam hallitsee poliittisesti. Von Denffer:

"Epäuskon pahin muoto on Koraanin mukaan polyteismi, "shirk", "rinnalla palveleminen" (Mitgöttere), josta puhutaan myös jo Vanhassa testamentissa, ensimmäisessä käskyssä. Tästä sanoo Koraani: 'Allah ei anna anteeksi sitä, että Hänen rinnalleen asetetaan muita jumalia, mutta kaiken muun Hän antaa anteeksi, kenelle tahtoo. Joka asettaa vertaisia Allahille, on tehnyt hirveän synnin.' (5:48). Tästä käy selväksi, että muslimeilla ei voi olla ystävällisiä

suhteita epäjumalanpalvojiin, mushrikeihin (mushrikun), jotka palvelevat muita jumalia Allahin rinnalla.”

Tässä von Denffer on esittänyt perustan sille, miten muslimien on suhtauduttava toisinuskoviin. Tältä perustalta lähtien on sitten päädyttävä oikeisiin ratkaisuihin. Koraani mainitsee mahdollisuuden, että polyteistit voivat etsiä turvaa muslimien luota: ”Jos joku uskonon pyytää sinulta suojaa, suojele häntä, jotta hän saisi kuulla Allahin sanaa, ja anna hänen sitten päästä muualle turvaan.” (9:6) Von Denffer varoittaa kuitenkin luulemasta, että tässä tarkoitettaisiin lähetystä, missiota, sillä von Denfferin mukaan islam ei tunne lähetystyötä ainakaan kristillisessä mielessä. Hän korostaa, että muslimit eivät voi pakottaa ketään uskomaan (vihjaako hän tällä, kuten muslimit yleisesti tekevät, että kristillinen missio on pakottamista?), sanoohan Koraani: ”Ei uskontoon pakoteta...” (2:256).

Tässä von Denffer tulee koko esitelmänsä merkellisimpään päätelmään, jonka erikoisuuden ylittää vain se, että paikalla olleet kirkonmiehet eivät tietääkseni millään lailla reagoineet siihen. Hän nimittäin ensin korosti, ettei uskonnossa ole pakkoa, minkä jälkeen hän lainaa Koraanin kovimpia kohtia katumuksen suuras- ta: ”lyökää epäjumalanpalvelijat kuoliaaksi (saksaksi: ’erschlagt di Mushrikun’. Hämeen-Anttilan käännös on paljon kesympi: ’taistelkaa uskottomia vastaan...’), missä heitä tapaattekin, käykää heihin käsiksi (saks: packt sie) ja saartakaa heidät ja väijykää heitä kaikkialla, mutta jos he katuva, pitävät rukouksensa ja antavat almuja, antakaa heidän mennä rauhassa. Jumala on Antteeksiantava, Armelias.” (9:5). Tästä Koraanin kohdasta von Denffer jatkoi:

”Uskovaisten ja mushrikun välillä vallitsee itse asiassa sota. Islamin kannalta tässä ei ole tilaa kompromissille eikä rauhalle. (RS: Islam rauhan tekemisenä on siis ymmärrettävä tältäkin kannalta katsoen!) Tämä ei kuitenkaan merkitse, että sota olisi tilanteeseen ainoa vastaus, joka islamilla on käytettävissään. Islam korostaa, että toisen osapuolen on saatava tilaisuus kuulla Jumalan sanaa. Koraani ei vaadi muslimia tekemään ratkaisua siitä, miten jatkotilanteessa toimitaan, vaan ratkaisu on mushrikin kä-

dessä. Hän saa valita, tahtooko hän sodan vai Jumalan sanan (sic). Tämä saattaa kaikessa lyhydessään kuulostaa karulta ja ehdottomalta, mutta se on seurausta islamilaisesta peruskatsomuksesta. Elämässä on nimittäin ratkaisevinta tehdä rauha Jumalan kanssa eikä Jumalan vihollisten.”

Mielestäni on uskomatonta, että eurooppalainen, oppinut ihminen uskaltaa esittää tällaista toisinuskovien edessä, vieläpä heidän pyhäkössään. Se vaatii toisaalta ajan henkeä halveksivaa mieltä, mutta toisaalta myös merkillistä epäjohdonmukaisuutta. On aivan kuin von Denffer ei edes huomaisi irvokasta ironiaa, joka hänen esitykseensä liittyy: Uskonossa ei ole pakkoa, niinpä monijumaliset saavat vapaasti valita sodan ja kääntymyksen välillä!

Ahlu-l-Kitab, Kirjan kansa

Toinen ryhmä uskottomien joukossa ovat juutalaiset ja kristityt, joita ei pidetä varsinaisesti epäjumalanpalvelijoina. He ovat saaneet Jumalalta Kirjan tai kirjoja, joissa on oikea opetus. Heille on jopa lähetetty profeettoja, niin että he ovat saaneet osakseen ”taivaallisen uskonnon”. Sekä juutalaiset että kristityt ovat kuitenkin osaksi vääristelleet saamiaan ilmoituksia, ja koska he eivät usko yllä mainittuja seikkoja, varsinkaan Muhammadin profeetallisuutta, heitä on pidettävä epäuskoisina.

Koska polyteistejä on pidettävä tietämättöminä, heidän tulee saada kuulla Jumalan sana, jonka ydinsanoma on *tawhid*, oppi Jumalan ykseydestä ja ainutlaatuisuudesta. Kirjan kansa taas on saanut jo Jumalan sanan; heille sitä ei tarvitse enää julistaa. Muslimien on kuitenkin pyrittävä siihen, että heidän kanssaan päättäisiin uskosta yhteisymmärrykseen. Tämä yhteisymmärrys saavutetaan silloin – ja vain silloin – kun Kirjan kansa hylkää väärät opit ja ottaa vastaan opin Muhammadin profeetallisuudesta. Yhteisymmärryksen sisältö voi olla vain islam.

Von Denffer kertoo tapauksesta, jonka mukaan Kirjan kansalle on edelleen annettava tietyin edellytyksin lupa elää islamin hallitsemalla alueella:

”Kristityt jäsenyivät islamilaiseen yhteisöön itsenäisenä yksikkönä. Tämän he ilmaisivat maksamalla dsizja-maksun, suojelurahan tai henkilökohtaisen veron ja saivat täten nauttia kaikkia (sic) niitä uskonnollisia ja juridisia vapauksia, joita tänään kutsuttaisiin vähemmistön oikeuksiksi. On totta, että islam kävisi sotaa myös Kirjan kansaa kohtaan, jos yllä mainittu ratkaisu ei olisi mahdollinen. Sanoohan Koraani yksiselitteisesti: ’Taistelkaa niitä Kirjan ihmisiä vastaan, jotka eivät usko Allahiin eivätkä viimeiseen päivään, eivät pidä kiellettynä sitä, minkä Allah ja Hänen profeettansa ovat kieltäneet, eivätkä ota uskonokseen totuuden uskontoa. Taistelkaa heitä vastaan, kunnes he maksavat veronsa [v.D: alistuen yhteisöön].’ (9:29)”

”Tässäkään tapauksessa ei kompromissi ole mahdollinen, ... mutta toisin kuin polyteistien tapauksessa, islam suo Kirjan kansalle ei vain kaksi vaan kolme valinnan mahdollisuutta: ensiksi yhteisymmärrys Jumalan sanan pohjalla, niin kuin islam asian tulkitsee; toiseksi sota niitä vastaan, jotka asettuvat rauhan tekemisen tielle tottelemattomuudellaan, mutta kolmanneksi suvaitsevaisuus niitä kohtaan, jotka tunnustavat islamin oikeuden hallita ja siten Jumalan sanan totuuden – islamin ymmärtämällä tavalla –, maksamalla mainitun veron, vaikka he eivät tahdokaan muodostaa henkilökohtaista elämäänsä islamin vaatimalla tavalla... Tässäkään eivät muslimit ratkaise eri vaihtoehtojen välillä, vaan ratkaisu kuuluu Kirjan kansalle itselleen. He saavat valita yhden näistä kolmesta vaihtoehdosta.”

Tässäkin von Denffer katsoo, että jos juutalainen tai kristitty saa valita islamin, kuoleman tai toisen luokan kansalaisuuden välillä, hänellä on täysi valinnan- ja uskonnonvapaus! Realistina von Denffer jatkaa kuitenkin:

”On tietenkin selvää, että tilanteemme täällä (Saksassa ja Länsi-Euroopassa) on toisin painottunut (anders gelagert). Mutta on tärkeätä tietää, minkälaisia periaatteellisia mahdollisuuksia muslimilla on suhtautua tosinuskoviin, voidakseen ymmärtää, miten hän käytännössä käyttäytyy heitä

kohtaan.”

Kysymys oikeudesta ja yhteiskunnasta

Mikä on sitten von Denfferin mielestä muslimille oikea tapa elää vähemmistötilanteessa kristillisesti värittyneessä ja vapaassa yhteiskunnassa? Hän määrittelee Saksan tilanteen niin, että muslimit asuvat kristittyjen keskellä, jotka eivät tosin suostu yhteisymmärrykseen muslimien kanssa (merkitsee: eivät käännytt muslimeiksi), mutta eivät myöskään taistele muslimeja vastaan. Ensimmäiseksi hän käsittelee, yllättävää kyllä, tervehdystä. Muslimit tervehtivät toisiaan rauhan toivotuksella: *as-salamu-alaikum*, rauha teille! Tätä tervehdystä ei voi osoittaa epäuskoiselle, niinpä von Denffer ehdottaakin profeetan esimerkkiin tukeutuen esimerkiksi *as-salamu-ittaba-l-huda*, rauha sille, joka noudattaa johdatusta (islamiin).

Islamilaiset avustusjärjestöt pitävät tarkasti siitä kiinni, että avustuksia annetaan vain toisille muslimeille tai muuten islamin edistykseksi. Von Denffer viittaa kuitenkin profeetan vaimon Asman tapaukseen. Asman äiti ei ollut muslimi, mutta tarvitsi tämän apua. Asma tiesi Koraanista, että islam tarjoaa oikean sukulaisuuden ja että uskovaisten ja epäuskoisten välillä on tehtävä ero. Profeetta kehotti vaimoaan kuitenkin ottamaan äitinsä ystävällisesti vastaan ja auttamaan häntä. Tästä voidaan päätellä, että avustuksia saa antaa myös epäuskoisille.

Von Denffer huomauttaa, että kristittyjen ja muslimien yhteiselämä vaatii ”tarkkaa tietoa ja tiettyä hienotunteisuutta”. Kuitenkin hän näyttää edellyttävän niitä vain kristityiltä. Muslimi ei saa juoda alkoholia, mutta ei myöskään istua paikassa, jossa alkoholia juodaan; hän ei saa syödä sianlihaa, mutta ei muutakaan lihaa, jota ei ole teurastettu islamin määräysten mukaisesti. Häntä on ymmärrettävä, jos hän kieltäytyy tarjotusta aterialta. Lisäksi:

”Samoin on myös joidenkin muiden elämänalueiden laita, esimerkiksi liike-elämän, joissa yleisille islamilaisille säännöille on annettava etusija. Toisin sanoen: Tässä tarvitaan hyvää asioiden tuntemista ja tiettyä hienotunteisuutta eletäessä toisten kanssa.”

Seka-avioliitot eivät ole enää harvinaisia Saksassa ja muutenkaan länsimaissa. Yleensä on kysymyksessä muslimi mies ja kristitty nainen. Liittyessään yhteen nuoret eivät yleensä ymmärrä, kuinka suuri merkitys kummankin osapuolen lapsuudella ja omaksutulla kulttuurilla on. Monet suomalaisetkin tietävät omasta kokemuksesta, millaisia ongelmia tulee esiin vasta vuosien jälkeen, varsinkin lastenkasvatuksen ja sukulaisten suhteen. Uskonto vaikuttaakin kulttuurina yllättävän paljon, vaikka pintapuolisesti ollaan uskonnollisesti ehkä välinpitämättömiä. Saksassa olevat muslimit joutuvat usein näiden kysymysten eteen. Von Denffer toteaa:

”Islam sallii vain sellaisia seka-avioliittoja, joissa mies on muslimi ja vaimo ei ole polyteisti.”

Von Denffer tietää kokemuksesta, että tässä kohdin eurooppalaiset ovat herkkäkuuloisia ja siksi hän jatkaa:

”Moni on luonnollisesti havaitsevinaan naisen syrjintää tämän säännön takaa. Niinhän muutenkin erehdytään luulemaan, että naisen oikeudet olisivat kavennettuja islamissa. Havainto on väärä. Päinvastoin tämä sääntö, joka siis säätää, että muslimi nainen voi mennä vain muslimin kanssa naimisiin, suojaa muslimi naista. Sillä jos hän menisi naimisiin esimerkiksi kristityn kanssa, hän saattaisi usein joutua tilanteeseen, jossa hän voisi joutua vaihtamaan islamin kristinuskoon, sillä kristillinen osapuoli – ainakaan kirkko-oikeuden mukaan – ei voi sallia avioliittoa kastamattoman pakanan kanssa. Toisaalta taas islam sallii avioliiton kristityn naisen kanssa eikä vaadi tätä kääntymään muslimiksi. Koraani sallii siis tällaisen avioliiton, vaikkakaan se ei toki ole suositeltava.”

Lopuksi von Denffer toteaa vielä, että Koraani määrää, miten epäuskoisten kanssa on elettävä. Huomio kiinnittyy siihen, että vaikka hänen aiheenaan on muslimien käyttäytyminen toisuskovien suhteen, hän esittääkin enemmän vaatimuksia toisuskoisille, miten heidän tulee käyttäytyä muslimien suhteen:

”Lyhyesti: kanssakäymisessä on kaikki sellainen mahdol-

lista, minkä Koraani sallii, ja kaikki mahdotonta, minkä Koraani kieltää. Muslimin elämän ylin päämäärä on tehdä rauha Allahin kanssa. Vasta tästä seuraa rauha toisten ihmisten kanssa, nimenomaan myös toisin uskovien kanssa. Jos nämä käyvät tieteen tahtoen vastustamaan rauhan tekemistä Jumalan kanssa, on muslimi pakotettu suojaamaan itseänsä ja puolustautumaan. Mutta missä muslimi on tekemisissä sellaisten ihmisten kanssa, jotka samoin seuraavat mainittua päämäärää, tosin ehkä toisella tavoin kuin hän, on hänellä oikeus odottaa ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta itseänsä kohtaan, ja hän itse voi palvella omalla elämäntavallaan yhteistä hyvää.

Arviointia

On merkillepantavaa, että von Denffer pitäytyy tarkoin Koraanin ja sunnan ohjeisiin, kuten klassisessa islamissakin tehtiin. Uskonnonvapaus on muslimille uskonasia ja täysin riippuvainen Jumalan sanasta. Se ei ole poliittinen ja vielä vähemmän mentaliteettikysymys. On kuitenkin vaikea uskoa, ettei von Denffer itse huomaa, ettei hänen esittämänsä islamin vähemmistöille suoma rajoitettu uskonnonvapaus ole mitenkään verrattavissa esimerkiksi Saksan liittotasavallan perustuslain suomiin oikeuksiin. Kuitenkin hän väittää, että ”Kirjan kansan” (juutalaiset ja kristityt) asema, johon pääsemiseksi se joutuu maksamaan islamilaiselle valtiolle suojelurahaa, takaa ”kaikki ne vapaudet, jotka nykyään sisällytetään käsitteeseen ’vähemmistön oikeudet’”. Entä sitten polyteistien ”vapaus” valita kuoleman ja islamin välillä? Von Denfferin mielestä tämä ankaruus ansaitsee tulla ymmärretyksi, sillä onhan kysymyksessä muslimien ylin periaate, rauhan tekeminen Allahin kanssa.

Islamin määrittelemissä puitteissa on kristillisten kirkkojen kuitenkin ollut mahdollista elää vuosisatoja esimerkiksi Turkin valtakunnassa (Tosin Arabian niemimaalla ei kirkoille ole suotu elin-tilaa.) Tietenkin kristittyjen vapaus oli rajoitettua: he olivat toisen luokan kansalaisia, aina vieraita ja epäiltyjä. Korkeisiin virkoihin he saattoivat kyllä päästä, mutta kysymyksessä oli silloin sulttaanin erityinen suosionosoitus. Aina oli painetta luopua ja kääntyä muslimiksi, mitä tapahtuikin paljon. Evankeliumin julista-

minen kirkon seinien ulkopuolella ja lähetystyö oli kielletty. Muslimi ei saanut kääntyä kristityksi. Tästä kaikesta huolimatta vielä sata vuotta sitten nykyisen Turkin alueen asukkaista oli noin neljäsosa kristittyjä. Turkkilainen nationalismi on osoittautunut kirkoille paljon raskaammaksi ristiksi kuin konsanaan islam: tänään enää vajaa tuhannesosa Turkin kansalaisista on kristittyjä!

Kun luterilaisessa Ruotsissa annettiin uusi uskonnonvapautta huomattavasti lisäävä asetus 1781, oli kysymys vain kristillisten kirkkojen rajoitetusta vapaudesta. Luterilaisuudesta ei kukaan saanut luopua. Seuraavana vuonna saivat lisäksi juutalaiset rajoitetun vapauden harjoittaa uskontoaan. Silti tässä oli kysymyksessä melkoinen askel liberalisoitumiseen! Samaan aikaan Turkin valtakunnassa vallitsi islamin säätämä uskonnonvapaus, joka antoi vähemmistöille Ruotsiin verrattuna suuren uskonnonvapauden. Historiaa tunteviin piireihin onkin jäänyt kuva islamin suvaitsevaisuudesta muita uskontoja kohtaan. Onhan tunnettua, että kun juutalaiset karkotettiin kristillisestä Espanjasta 500 vuotta sitten (1492), he saivat turvapaikan Turkin valtakunnasta. Istanbulissa on säilyt pieni juutalaisryhmä, joka käyttää edelleen sisäisenä kielenään ladinoa, keskiaikaista espanjaa.

Uskonnonvapauskäsitteet länsimaissa ja islamissa perustuvat kuitenkin niin täysin eri perustoille, että on naiivia odottaa, että kaikki maat vähitellen ”kehittyisivät” tässäkään suhteessa samalle tasolle. Kun ajattelemme Ruotsin kuningaskunnan sallimaa uskonnonvapautta eri aikoina, näemme siinä kulloisenkin ajan mentaliteetin heijastuksen. Uskonnonvapauden rajoittamista perusteltiin tietenkin kristillisin termein, mutta on mahdotonta osoittaa, että evankeliumi vaatisi valtiota estämään uskonnonvapauden. Islamilaisten valtakuntien suoma uskonvapaus ei ole perustunut ensisijaisesti kulloiseenkin ajan henkeen, mentaliteettiin, vaan islamin käsitykseen Jumalan antamista määräyksistä ja säädöksistä, joita ei voi olennaisesti muuttaa.

Islamilaisessa maailmassa tapahtuu kehitystä eri suuntiin. Nykyisissä islamin maailman yhteiskunnissa vaikuttaakin ainakin kolme tekijää uskonnonvapauteen: islamilainen laki (josta on jonkin verran eri tulkintoja), monien valtioiden omaksuma maallinen laki, joka on useissa tapauksissa riippumaton uskonnon laista ja kol-

manneksi yleinen mentaliteetin muutos globalisoitumisen myötä, jonka voimakkuutta on vaikea mitata ja arvioida. Se on hyvin erilainen eri maissa. On maita, joissa länsimainen ajattelu etenee ja kehittyy. Turkissa on kristittyjen asema tänään tosin edelleen heikko, mutta kuitenkin lakien suojaama. Saudi-Arabiassa, Sudanissa ja Pakistanissa (kuten eräissä muissakin maissa) pyritään tietoisesti saattamaan islamin laki valtaan myös siviilioikeudessa. Kuten von Denfferin esityksestä käy ilmi, sen puitteissa ei länsimaisen demokratian mukainen uskonnonvapaus ole mahdollinen.